

TURINYS

1. Bendrosios nuostatos	2
2. Ikimokyklinio ugdymo principai	3
3. Tikslai ir uždaviniai	4
4. Ugdymo turinys, metodai, priemonės.....	5
4.1. Socialinio ugdymo sritis.....	5
4.2. Meninio ugdymo sritis.....	8
4.3. Pažinimo ugdymo sritis.....	10
4.4. Fizinio ugdymo sritis.....	14
4.5. Kalbos ugdymo sritis.....	17
5. Ugdymo pasiekimai ir jų vertinimas	21
6. Naudoti šaltiniai ir literatūra.....	21

PATVIRTINTA

Klaipėdos „Versmės“ specialiosios
mokyklos-darželio direktoriaus
2010 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. V-48

PRITARTA

Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos
Ugdymo ir kultūros departamento
Švietimo skyriaus vedėjo
2010 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. ŠV1-529

KLAIPĖDOS „VERSMĖS“ SPECIALIOSIOS MOKYKLOS-DARŽELIO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Klaipėdos „Versmės“ specialioji mokykla-darželis, Vaikystės pedagogikos centras – juridinis asmuo, veikiantis kaip savivaldybės biudžetinė įstaiga, teikianti ikimokyklinį, priešmokyklinį ir bendrąjį pradinį išsilavinimą. Adresas: Kalnupės g. 6, LT-93198, Klaipėda, tel./faksas (8-46) 345 647, el. p. versme.klaipeda@gmail.com.

2. Vaikai ir jų poreikiai. Ikimokyklinio ugdymo grupės lanko kalbos, komunikacijos, specifinių pažinimo, emocijų, elgesio ir socialinės raidos bei kompleksinių sutrikimų turintys vaikai. Įstaigoje užtikrinamos pažinimo, komunikavimo, sveikatos palaikymo ir stiprinimo, meninės raiškos, savęs ir kitų pažinimo / supratimo ugdymosi sąlygos skirtingus gebėjimus turintiems specialiuųjų poreikių vaikams. Ugdytiniai gali jaustis saugūs, išklaudyti, čia gerbiamas ir puoselejamas įvairių gebėjimų vaikų saviraiškos poreikis. Bendruomenės nuostata – pastebėti kiekvieną saviraiškos daigą ir jį auginti.

3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas. Įstaigoje dirba kvalifikuoti pedagogai, gebantys ugdyti šiuolaikinio vaiko kompetencijas: ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, logopedai, meninio ugdymo mokytojai, judesio korekcijos pedagogas. Vaikus ugdyti, reikalingas sąlygas kurti bei palaikyti padeda psichologas, gydytojas, masažuotojas, bendrosios praktikos slaugytojas, mokytojo padėjėjai.

4. Švietimo teikėjo savitumas. „Versmės“ specialioji mokykla-darželis yra skirta sutrikusios kalbos bei komunikacijos ikimokyklinio, priešmokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus 3–11 metų vaikams. Kiekvienoje grupėje ir klasėje dirba auklėtojai / mokytojai ir logopedai. Veikia papildomos veiklos – dailės, logopedinės ritmikos, bandymų ir eksperimentų, sporto – kambarėliai, kuriuose papildomos ir praplečiamos ugdymo galimybės, naudojamos specialios priemonės.

Ilgametis dalyvavimas Egmonto projekte turėjo įtakos įstaigos filosofijos, ugdymo krypties ir savitos kultūros formavimuisi, požiūriui į vaiką ir vaikystę, ugdymo turiniui ir metodams. Įstaigai suteiktas Vaikystės pedagogikos centro statusas, kuris skatina plėtoti demokratinius bendradarbiavimo santykius bendruomenėje, nuolat stebėti, analizuoti ir reflektuoti savo praktinės veiklos patirtį.

Individualių ugdymosi poreikių tenkinimui sutelkiamos visų komandos specialistų – auklėtojo, logopedo, psichologo, gydytojo, papildomos veiklos kambarėlių pedagogų – pastangos. Grupės komplektuojamos atsižvelgiant į ugdytinių amžių, specialiuosius ugdymosi poreikius, Pedagoginės psichologinės tarnybos išvadas bei ugdymo rekomendacijas. Įstaigos darbo režimas 10,5 val.

5. Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai. Pagrindinis tėvų ir vietos bendruomenės poreikis – išmokyti vaiką taisyklingai kalbėti, pašalinti kalbos sutrikimus ir parengti vaiką mokytis mokykloje. Šeima vis aktyviau dalyvauja ugdymo procese bendradarbiaudama su pedagogais. Tėvams įsijungus į ikimokyklinės įstaigos veiką, vaikų ugdymo procesas tampa kryptingesniu ir vientisesniu.

6. Regiono savitumas. Įstaigą lanko Klaipėdos mieste gyvenantys vaikai. Jie palapsniui supažindinami su „Versmės“ mokyklą-darželį supančia aplinka: šalia įsikūrusia vaikų biblioteka „Ruoniukas“, miesto turgavietė, pirminiu sveikatos priežiūros centru, lopšeliais-darželiais „Puriena“, „Švyturėlis“, su kuriais įstaigą sieja glaudūs bendradarbiavimo ryšiai.

Programos turinyje daug dėmesio skiriama jūros temai, Klaipėdos krašto gamtai, papročiams ir tradicijoms, žymiausiems Klaipėdos miesto objektams, šeimos santykiams bei gyvenimo šeimose specifikai.

7. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą. „Versmės“ bendruomenė orientuota į aukštos pedagoginės kultūros įstaigą, kurioje sudarytos sąlygos individualiai ugdytinių socializacijai, padėsiančiai jiems integruotis į bendraamžių grupes bei visuomenės gyvenimą. Ikimokyklinio ugdymo programa parengta vadovaujantis Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, humanizmo ir demokratijos nuostatomis, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu.

Atsižvelgdami į Valstybės dokumentais reglamentuojamas nuostatas ir stebėdami šiandieniniame pasaulyje vykstančius globalizacijos procesus bei suvokdami, kokie rimti pavojai kyla humanizmu grįstiems demokratiškiems visuomenės santykiams, įstaigos programa orientuojama į demokratines nuostatas pripažįstančios, save ir kitus gerbiančios, kritiškai samprotaujančios, savarankiškai veikiančios ir bendradarbiauti mokančios asmenybės ugdymą.

Išdėstytos nuostatos įpareigoja rinktis kompleksinį visapusiško ugdymo turinį, kuriame, atsižvelgus į įstaigos specifiką ir ugdytinių ypatumus, prioritetas teikiamas *kalbos ugdymui*.

8. Ikimokyklinio ugdymo programa pagal poreikį atnaujinama, tobulinama.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

9. Humaniškumo – ugdoma pagarba vaikui, plėtojamos vaiko fizinės ir psichinės, pažinimo galios. Parenkamas vaiko poreikius, interesus ir galimybes atitinkantis ugdymo turinys bei metodai. Toleruojamas vaikų kitoniškumas, ugdoma pagarba vaikų skirtumams.

10. Demokratiškumo – sudaroma galimybė vaikui rinktis veiklą pagal savo poreikius, interesus bei nuotaiką, išklausoma vaiko nuomonė, palaikoma jo iniciatyva, suteikiama erdvė jai reikštis, gerbiamos ir įgyvendinamos jų siūlomos idėjos.

11. Individualizavimo ir diferencijavimo – ugdymo turinys sudaromas atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius, galimybes ir skirtingoje socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje įgytą patirtį. Parenkami ugdymo metodai ir būdai, atitinkantys ikimokyklinio amžius vaiko psichofizines galimybes, jo pažinimo ir raiškos būdus bei stilių, bendravimo ir elgesio modelius, emocinę raišką. Nuolat stebima ir fiksuojama vaiko daroma pažanga, numatoma tolesnė ugdymo(si) perspektyva.

12. Tęstinumo – ugdymo turinys derinama su priešmokyklinio ugdymo programa, siekiama, darnaus perėjimo nuo ugdymo(si) ikimokyklinėje grupėje prie ugdymo(si) priešmokyklinėje grupėje, o vėliau – mokykloje.

III. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

13. Tikslas: Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius kultūros, taip pat ir etninius, socialinius, pažintinius poreikius.

14. Uždaviniai:

14.1. Padėti atsiskleisti individualiems vaikų poreikiams ir gebėjimams, sukurti ugdymo(si) aplinką, parinkti tinkamiausius ugdymo metodus ir priemones.

14.2. Stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, tenkinti saugumo, aktyvumo ir judėjimo poreikį, ugdyti saugaus elgesio įpročius.

14.3. Padėti vaikui pažinti jį supančią aplinką, gamtą, žadinti jo smalsumą, sukurti prielaidas įvairiapusiam pasaulio pažinimui.

14.4. Sudaryti sąlygas ir pratinti naudotis kalba, ugdyti vaiko gebėjimus reikšti mintis, jausmus, pasakoti patirtus įspūdžius, reikšti savo nuomonę.

14.5. Lavinti bendravimo ir socialinius įgūdžius, kurti palankią aplinką žaidimams ir vaikų kultūros raiškai.

14.6. Ugdyti vaiko kūrybiškumą ir estetiškes nuostatas, skatinti meninę saviraišką ir kūrybos džiaugsmo išgyvenimą.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

15. Įgyvendinant ugdymo turinį, taikomi kūrybiniai-interpretaciniai, modeliavimo, projektiniai, pavyzdžio, skatinimo-inicijavimo-motyvvavimo, pagalbos-paramos metodai. Naudojamos sukauptos metodinės priemonės, kurios nuolat atnaujinamos ir papildomos.

15.1. SOCIALINIO UGDYMO SRITIS		
VAIKO VEIKSENOS		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
3–4 m.	4–5 m.	
KITO PAŽINIMAS		
Kito išorės bei elgesio ypatumai		
Tyrinėja, kuo žmonės skirtingi: jie - vyrai, moterys, vaikai. Pastebi linksmus, supykusius, laimingus, nelaimingus. Mokosi skirti berniuką ir mergaitę išoriškai (drabužėliai, plaukai, papuošalai, ūgio skirtumai). Žaidžia kartu, geba palaukti eilės, pasidalina, prašo, susitaria. Orientuojasi naujoje socialinėje aplinkoje: darželyje, paroduotuvėje, svečiuose ir t. t. Mokosi pasakyti, ką veikia, prašo paslaugos, dėkoja.	Stebi kito žmogaus veido bruožus, išvaizdos pasikeitimus, nuotaikas, negalias. Pastebi, kad žmonių išvaizda keičiasi: keičiant šukuoseną, rūbus, augant, senstant. Supratingai laikosi susitarimo taisyklių, siūlo bendrus sprendimus, derina veiksmus, tariasi dėl taisyklių. Įžeistas, nuskriaustas, supykęs pats bando ieškoti išeities, taiko keletą būdų (pasako, kaip jaučiasi, kreipiasi į kitus pagalbos). Bando įvertinti savo ir kitų elgesį, nuotaiką, poelgį, svarsto savo galimybes. Pratinasi planuoti savo veiklą, komentuoja įvairius juos supančius pasaulio reiškinius. Skiria netaisyklingą, pilną svetimybių, kalbą.	Domisi savimi: žino savo vardą, kiek metų, išvaizdos ypatybes. Domisi šeimos nariais, draugais, kitais žmonėmis. Žino savo kilmę, domisi šeimos sandara. Geba užjausti, globoti, prižiūrėti, suteikti pagalbą. Domisi kitais: pastebi elgesio skirtumus, sugeba suprasti, kodėl taip elgiasi. Geba suvokti, kad visi mes žmonės.
Emocijos ir kiti bruožai bei elgesio motyvai		
Intuityviai ar sąmoningai atpažįsta kai kurias savo dvasinio pasaulio būsenas, savybes, bruožus. Intuityviai jaučia, jog turi savo savarankišką vidinį pasaulį. Bando suvokti, kad kitas žmogus negali pamatyti, žinoti, ką jauti, galvoji, jei jam neduodi suprasti mimika ar nepasakai. Bando suprasti, ką galvoja, jaučia kitas vaikas, auklėtoja. Įvardija kai kurias vidines savo būsenas: „man liūdna“, „man linksma“ ir t. t. Pratinasi mintis, jausmus ir kt. reikšti kultūringai, tam tikromis įprastomis formomis.	Aiškinasi, jog turi atmintį: aš galiu įsiminti, prisiminti ir atlikti dainas, skaičiuotes, eilėraščius ir kita. Supranta, kad kalba padeda bendrauti, suprasti kitą ir būti jo suprastam, blogi žodžiai tam trukdo. Mokosi kultūringais būdais draugams parodyti savo jausmus.	Žmonės turi vardus, pavardes, dirba įvairius darbus... Moka įvardinti tai, ką kitas vaikas girdi, mato, veikia, išgyvena. Moka parodyti dėmesį kitiems. Žino dėmesio reiškimo

Žmonių grupės, bendrijos, priklausomybė joms		taisykles, būdus.
<p>Gilina supratimą apie draugus ir draugystę: mano kiemo, darželio draugai, pasako draugų vardus, apibūdina jų išvaizdą (vienas aukštas, kitas su akiniais, draugai gali būti berniukai ir mergaitės ir kt.). Žino, kaip galima susidraugauti: mandagiai pasisveikinti, tinkamai elgtis. Norą bendrauti parodo šypsena, mimika, kalba. Siūlo kartu žaisti.</p> <p>Įgyja supratimą apie kaimynus ir kaimynystę: mano (mūsų) kaimynai, namo, gatvės, darželio vaikai, seneliai ir kt. Įgyja, plečia ir gilina supratimą apie bendruomenę ir žmonių ryšius joje. Pastebi bendruomenės žmonių skirtumus: jie – vyrai ir moterys, vaikai, aukšti ir žemi, storuliai ir liesi, jauni ir seni, dėvi skirtingus drabužius. Žmonės gyvena namuose: įvairūs namai, jų vidus, išorė. Žmonės keliauja: į parduotuves, į svečius, vieni pas kitus, pėsčiomis, automobiliais. Žmonės turi jausmus ir emocijas, mąsto: gali džiaugtis ir pykti, būti laimingi ir nelaimingi, turi savo nuomonę. Pažįsta gimtąjį miestą, kaimą, gimtinės gamtą. Domisi vietinėmis šventėmis, tradicijomis, papročiais. Tautos šventėse pastebi tautinius simbolius: vėliavą, herbą.</p>	<p>Aiškinasi draugų būdo ypatybes (draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę ir kt.) ir kas gali būti draugu (vaikai ir suaugusieji, su kuriais galima kartu konstruoti, fantazuoti, kurti). Stengiasi būti kantrūs, tolerantiški, garbingi, tiesūs. Supranta, kas silpnina draugystę: negarbingas elgesys, melas, pavydas, nepasitikėjimas, šykštumas. Sužino apie kaimynines tautas: latvius, rusus, lenkus. Su kaimynais reikia būti pakantiems, jautriems. Įsimena artimiausių miestelių, kaimų, upių, daubų ir kitų vardus, klausosi pasakojimų apie jų atsiradimą. Klausosi vietinių žmonių pasakojimų apie gimtinės įžymybes. Sužino apie gimtosios vietovės praeitį.</p> <p>Dalyvauja šventėse, stebi suaugusiuosius, klausosi jų pasakojimų.</p>	<p>Moka suteikti pagalbą, paramą, globoja, myli kitus.</p> <p>Pastebi žmonių visuomeninės padėties ir santykių skirtumus bei jų santykio su savimi skirtumus.</p> <p>Atsižvelgia į tai bendraudamas.</p> <p>Geba skirti tinkamo ar netinkamo elgesio pasiūlymus, gali jų atsisakyti.</p> <p>Sugeba bendrai veikti.</p> <p>Pastebi bendravimo skirtingoje veikloje ypatumus ir gali į juos atsižvelgti.</p> <p>Suvokia socialinių situacijų skirtumus, jų įtaką bendravimui (vienaip bažnyčioje, kitaip mokykloje).</p>
SAVĖS PAŽINIMAS		
Išorės bei elgesio ypatumai		
<p>Priima save tokį, koks yra. Jaučiasi mylimas ir vertas meilės, svarbus, stengiasi būti geras. Pasako savo vardą (mano vardas, kitų vardai), supranta, kad vardas paprastai įvardija asmenį. Pasako savo, kitų vaikų, suaugusiųjų vardus, skiria berniukų ir mergaičių vardus. Žaidžia vardais: apsieičia, pakeičia, sutrumpina, pailgina. Intuityviai ar sąmoningai bando suvokti kai kurias savo kūno paslaptis.</p> <p>Mokosi suprasti, kad kitas žmogus negali žinoti, ar tu alkanas, ar sotus, jei jam nepasakai, nežino, kada ir kur</p>	<p>Susitaiko su tais fiziniaisiais trūkumais, kurių negalima įveikti. Tiki, jog fiziniai trūkumai netrukdo būti geram, oriam, sąžiningam, vertam suaugusiojo ir draugų meilės bei pagarbos. Aiškina, jog tą patį vardą gali turėti keli žmonės, vardus gali turėti ir gyvūnai, augalai. Tyrinėja, iš kokių garsų susideda vardas. Išvardina raides savo vardo kortelėje, lygina su kitų vaikų vardo kortelėmis. Skiria lytį (aš – berniukas, aš – mergaitė). Pasako, kas buvo (kūdikis), kas yra (vaikas), kas bus (mokinys). Mokosi skirti, kokius drabužius</p>	

<p>tau skauda, ką daryti, jei ką nors skauda. Įvardija kai kurias vidines savo būsenas: „man liūdna“, „man linksma“ ir t. t. Pratinasi mintis, jausmus ir kt. būtina reikšti kultūringai, tam tikromis įprastomis formomis.</p>	<p>nešioja ir berniukai, ir mergaitės, o kokius – tik berniukai, tik mergaitės.</p>	
<p>Emocijų ir kitų savo vidinių būsenų raiška</p>		
<p>Savo jausmus išreiškia mimika, žodžiu, elgsena. Pastebi šalia esančio žmogaus nuotaiką. Intuityviai ar sąmoningai suvokia kai kurias savo dvasinio pasaulio paslaptis. Mokosi suprasti, jog turi savo savarankišką vidinį pasaulį. Intuityviai ar sąmoningai suvokia kai kurias savo dvasinio pasaulio paslaptis.</p>	<p>Bendrauja, priima sprendimus, numato savo elgesio pasekmes. Įgyja atsakomybės, savitvarkos, savitvarkos pradmenis. Skatinamas būti iniciatyviu, veikliu, jaučiantis atsakomybę už savo poelgius ir veiklos rezultatus. Pratinasi veikti savarankiškai bei kooperuojantis su kitais. Siūlo sumanymus, numato priemones jų įgyvendinimui. Sumanymą stengiasi atlikti iki galo. Aktyviai tyrinėja, eksperimentuoja, kuria, dalijasi patyrimu ir kt. Sprendžia problemines situacijas, diskutuoja. Savo sumanymu, idėja geba užkrėsti draugus. Priima kitų siūlomas idėjas, planuoja bendrus veiksmus.</p>	
<p>Aš šeimoje, grupėje</p>		
<p>Gilina supratimą apie šeimą žvelgdamas į ją iš asmeninės patirties: mano šeima man ypatinga ir svarbi. Jaučiasi saugus ir mylimas tarp šeimos narių: namų aplinka teikia jaukumą. Reiškia jausmus šeimos nariams. Išvardina šeimos sudėtį, pasiskirstymą pareigomis. Mokosi suvokti šeimų skirtumus: mano šeima, mano draugų šeimos, jos įvairaus dydžio, susideda ne iš tiek pat narių. Išvardina šeimos narius: tėtis-mama, brolis-sesuo, senelis-senelė, kartais teta-dėdė ir kt. Aiškinasi šeimos gyvenimą įvairiose vietovėse (mieste, kaime), skirtinguose būstuose.</p>	<p>Pasako visų šeimos narių vardus, pavardes, kur dirba, namų adresą. Sugeba pasakyti šeimos narių padėtį: dukrelė, sūnelis, mama, tėtis, seneliai, brolis, sesuo ir t. t. Suvokia pokyčius šeimoje gimus broliukui ar sesutei, mirus seneliams, ištekėjus broliui, seseriai. Sužino, jog kai kurie šeimos nariai gali būti vadinami ir kitais vardais: mama-žmona, tėtis-vyras, senelė-mamos mama ir t. t. Pastebi, kad įvairiose šeimose kalbama ne ta pačia kalba, skiriasi tradicijos, papročiai. Supranta rūpinimąsi vienu kitais, ypač vaikais ir senais žmonėmis, ligoniais. Kai kurie vaikai neturi šeimos – jie našlaičiai, jais rūpinasi kiti žmonės.</p>	
<p>GYVENIMAS KARTU</p>		
<p>Elgesio normos, taisyklės ir jų naudojimas</p>		
<p>Pratinasi padėti už save silpnesniam, suvokia negražų elgesį. Supranta, kas trukdo gerai jaustis, veikti.</p>	<p>Patys kuria, nustato taisykles ir jas išbando, įsitikina, ar jos tinkamos gyvenimui grupėje reguliuoti. Supranta,</p>	

<p>Pratinasi valdytis nedidelės įtampos situacijose, riboja kai kuriuos norus. Supranta, kas yra gerai, o kas – blogai.</p>	<p>kad asmeninis elgesys gali būti tinkamas ir netinkamas, kad nuo asmeninio elgesio priklauso paties ir kitų saugumas. Stengiasi elgtis laikantis žinomų doro, oraus elgesio taisyklių. Mokosi vertinti žmonių elgesį, paaiškinti gero ir blogo elgesio išraiškas, pasekmes, atpažinti gerą ir blogą elgesį tikrovėje, atvaizduose (aprašymai, vizualizacija), būti atsargiu su nepažįstamais žmonėmis. Yra žmonių, kurie nusižengia taisyklėms ir elgiasi nedorai, už tai jie baudžiami. Mokosi blogo ir gero elgesio kategorijas taikyti savo elgesiui apibūdinti.</p>	
15.2. MENINIO UGDYMO SRITIS		
VAIKO VEIKSENOS		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
3–4 m.	5–6 m.	
MUZIKA		
Muzikos klausymas		
<p>Pavaizduoja muzikos nuotaiką (linksma, liūdna...). Išgirsta gamtos garsus (jūra, vėjas, lietus), juos skiria ir atkartoja. Atpažįsta girdėtus kūrinius, pajunta jų kontrastingų dalių kaitą.</p>	<p>Klausydami kūrinių atpažįsta 3–4 muzikos instrumentus. Atskiria kūrinių pobūdį (maršas, polka...) ir apibūdina jo nuotaiką (linksma, liūdna...). Mėgina įsiklausyti į tylą.</p>	<p>Atpažįsta ir prisimena girdėtus kūrinius ir juos apibūdina. Dainuodami jaučia dainų nuotaiką, dinamiką. Dalį dainų atlieka su judesiais, arba pritaria muzikos instrumentais.</p>
Dainavimas		
<p>Jaučia malonumą niūniuoti, dainuoti. Įvairiai išmėgina savo balsą, atrasdama jo galimybes: naudoja balsą (bet ne žodžius), bando pavaizduoti migdymąsi, gamtos garsus. Intonuoja žaidimus, dainas. Įvairias balso galimybes (tylus – garsus, aukštas – žemas) panaudoja paveikslėliams, žodžiams pavaizduoti. Pratinasi dainuoti: klausosi dainos, išmoksta jos melodiją ir žodžius bei ją atlieka. Bando dainuoti pogrūpiams, visa grupe (diapazonas re¹-la¹).</p>	<p>Išmėgina savo balsą, bandydamas pavaizduoti žvėrelių, gamtos reiškinių garsus. Mokosi pajusti ansamblišumą, klausydamasis draugo dainavimo ir akompanimento. Tiksliau intonuoja atlikdamas vokalius pratimus. Pratinasi atsikvėpti tarp frazių, dainuoja staccato ir legato.</p>	<p>Derina muziką su judesiais, juos ritmiškai ir išraiškingai atlieka. Geba eiti rateliu, sukstis po vieną ir poromis. Groja skirtingų instrumentų komplektais (molinukais, dūdelėmis, barškučiais), savos gamybos ritminiais instrumentais. Keičia ritmą grojimo metu.</p>
Ritmika		
<p>Kūno dalis (rankas, kojas ir kt.) panaudoja kaip muzikos instrumentus ritmiškiems judesiams, garsams</p>	<p>Bando atskirti ritmikos rūšis (žaidimas, šokis, pratimai). Atlieka išraiškingus judesius, šokant ratelius.</p>	

išgauti. Atlieka vieno tempo ratelius ir šokius.	Eina rateliu keisdamas kryptį (į dešinę, į kairę, ratelį mažinant, didinant) ir keisdamas įvairius šokių žingsnelius (pristatomu, šoniniu...).	Pagal duotą muzikinę temą improvizuoja judesiais, skiria garsus, pagal aukštį, ilgumą, atpažįsta žinomus kūrinius ir instrumentus. Vaizduoja žinomą veiksmą, išreiškia judesiu, kalba, mimika. Vaidina su lėlių teatro personažais ir juos naudoja saviraiškai. Geba išreikšti įvairių kūrinių veikėjų tipiškas ypatybes.
Grojimas muzikos instrumentais		
Tyrinėja muzikinių garsų išgavimo priemones-instrumentus (gamtinė medžiaga, savos ir pramoninės gamybos vaikiški muzikos instrumentai), jais atlieka ritminius pratimus. Muzikos instrumentais mokosi pritarti savo dainavimui, pedagogo grojimui.	Atlieka skirtingo tempo, ritmo, dinamikos kūrinius įvairiais muzikos instrumentais. Atpažįsta instrumentus rinkdamas muzikines dėliones. Bando skirti instrumentinę ar vokalinę muziką.	
Didaktiniai muzikos instrumentai		
Pagal siūlomą muziką stengiasi atlikti judesius ir pavaizduoti tam tikrą nuotaiką, imituoti gyvūnų judesius, išreikšti garsų aukštį. Bando atpažinti ir pavadinti melodiją, klausantis kūrinio.	Klausydamasis muzikos atpažįsta 3–4 instrumentus. Pedagogui grojant ritminiais, melodiniais instrumentais mokosi pritarti melodijai, improvizuoja.	
Kūrybiniai-teatriniai žaidimai		
Vaizduoja žaidimų su daiktais, žaislais įspūdžius. Vaidina-žaidžia trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius siužetus. Bando atkurti atitinkamų vaidmenų kalbą (mama, tėtis gydytojas, ir pan.).	Vaizduoja žaidimų su daiktais, žaislais įspūdžius. Vaidina-žaidžia trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių pasiūlytus siužetus. Atkuria stipriai išgyventus veiksmus ir atitinkamų vaidmenų kalbą (gydytojas, policininkas ir pan.).	
DAILĖ		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
Piešimas		
Įvairiomis piešimo priemonėmis (pieštukais, kreidelėmis, flomasteriais ir kt.) piešia įvairias linijas, apskritimus, dėmes, jų derinius. Užspalvina paveikslėlius didelėmis detalėmis.	Derina tarpusavyje kelias piešimo priemones (flomasterius, kreideles, pastelę ir t. t.). Bando išgauti įvairių faktūrų atspaudus. Bando išreikšti žmogaus ir gyvūno judesius linijomis. Kuria mėgdžiodamas rašto ornamentą.	
Tapymas		
Susipažįsta su vandeniu skiedžiamais dažais (akvarele, guašu). Tapo su plačiais ir plonais teptukais ant įvairaus formato popieriaus takelius, tvoreles, saulutes ir kt. Mokosi pažinti pagrindines spalvas tapant monotipijos būdu.	Mokosi derinti tarpusavyje piešimą ir tapymą. Bando tapyti ant šlapio, glamžyto popieriaus. Bando atrasti spalvų atspalvius, juos pavadina. Išreiškia savo nuotaikas spalvomis. Kuria kolektyvinius darbus.	
Štapavimas		Plėšo, karmo, lamdo,

Štampuoja pirštukais, teptuku ant įvairiausių paviršių. Daro delnų, kojų pėdų atspaudus. Bando daryti gamtos daiktų atspaudus.	Ekperimentuoja teptuku, atranda įvairius raiškos būdus (teptuko viršūnėle, šonu, vos liečiant popierių, prispaudžiant teptuką ir t. t.). Mokosi atlikti darbus monotipijos, grotąžo, koliažo technikomis.	kljuoja įvairų popierių. Geba objektui pripiešti įvairias smulkias detales. Lipdo iš plastilino, modelino, molio, tešlos įvairius daiktus. Lipdo įvairiausias formas ir jas puošia įvairiais įspaudimais.
Aplikavimas		
Plėšo ir bando karpyti nesudėtingos formos figūras. Popieriaus lape mokosi dėlioti bei priklijuoti plėšytas ar kirptas figūras.	Plėšo, karmo pagal kontūrą reikiamas detales, mokosi jas komponuoti ir kljuoti ant turimo pagrindo. Aplikavimą derina su piešimu, tapymu, štapavimu. Pripiešia darbeliui trūkstamas detales.	
Lipdymas		
Susipažįsta su lipdymo medžiagomis: moliu, plastilinu, modelinu. Bando lipdyti įvairias nesudėtingas formas ir puošia jas pagal savo sumanymą (juostelę, riestainį, tvorelę ir kt.).	Mokosi lipdyti atskiras daiktų detales ir jas įvairiais būdais sujungti. Puošti lipdinius nesudėtingais ornamentais. Atlikti kolektyvinius darbelius iš įvairios lipdymo medžiagos, sujungti į bendrą siužetą.	
15.3. PAŽINIMO UGDYMO SRITIS		
VAIKO VEIKSENOS		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
3–4 m.	5–6 m.	Apibūdina žodžiu ir atrenka iš kitų tam tikrą savybę turinčius objektus, gamtos reiškinius ir t. t. Skiria savybės išraiškos laipsnius, juos pavadina, atlieka į juos orientuotus serijavimo veiksmus. Žino ir pavadina svarbiausias daiktų, gyvūnų, žmonių, augalų judėjimo erdvėje ir kitimo laike būsenas. Geba tikrovėje skirti priežasties, pasekmės santykius tarp objekto
GAMTOS PAŽINIMAS		
Augalai		
Bando skirti ir pavadinti 2–3 labiausiai paplitusias medžių rūšis pagal ryškius, būdingus požymius (lapo forma, kamieno spalva). Susipažįsta su medžių sandara (stiebas, šakos, lapai arba spygliai). Pažįsta ir pavadina 2–3 žolinių augalų rūšis, mokosi skirti jas pagal lapų ir žiedo spalvą. Skiria ir pavadina stiebą, lapus, žiedus. Pagal pavadinimą, skonį, spalvą, dydį ir formą mokosi įvardinti 2–3 daržovių ir vaisių rūšis.	Susipažįsta su 2–3 krūmų rūšimis, 1–2 naujomis medžių rūšimis ir skiria juos iš lapų, žiedų, vaisių. Susipažįsta su 1–3 naujomis daržovių rūšimis, būdingomis jų formomis, skonio ypatybėmis ir paruošimu maistui, 1–2 naujomis uogų ir vaisių rūšimis. Susipažįsta su 2–3 naujais žydinčiais pievos, miško, sodo augalais, žino jų pavadinimus. Plečia supratimą apie augalų auginimą iš sėklų, apie pagrindines augimo ir vystymosi stadijas (sėkla, daigelis, stiebelis su lapais, žiedas, sėkla), apie pagrindinius augalų auginimo ir jų priežiūros būdus. Atlieka bandymus, paaiškinančius, kaip augalai apsirūpina vandeniu ir mineralinėmis medžiagomis, aiškinasi šviesos poveikį augalams.	

		(reiškinio) būsenos, atlieka klasifikavimo veiksmus.
Gyvūnai		
Mokosi pažinti ir pavadinti naminius gyvulius ir miško žvėrelius, jų jauniklius. Bando išskirti ir pavadinti pagrindines gyvūnų kūno dalis, įsiminti skiriamuosius jų požymius: kuo jie minta, kaip juda, kokie jų balsai. Atskiria pagal dydį, balsus bent dvi paukščių rūšis, mokosi pažinti drugelius, vabalus, varles.	Susipažįsta su miško žvėrelių gyvenimu įvairiais metų laikais, bando apibūdinti juos pagal išorę, gyvenimo būdą: kur gyvena, kokie jų būstai, kaip juda, kuo maitinasi. Aiškinasi naminių gyvulių savybes ir jų gyvenimo būdą: gyvenimo šalia žmogaus ypatumus: žmogus rūpinasi jais, maitina, prižiūri. Plėtoja supratimą apie žiemojančius ir išskrendančius paukščius, pažįsta 3–5 žiemojančių ir 3–4 išskrendančių paukščių rūšis. Įgyja supratimą apie vabzdžių (žiogų, drugelių, bičių ir kt.) varlių, driežų gyvenimą atitinkamoje aplinkoje (drugeliai – pievoje, varlės – pelkėtose vietose ir t. t.). Visi gerai prisitaikę judėti (drugeliai skrajoja, varlės šokinėja ir t. t.). Atlieka stebėjimus ir tyrinėjimus lauke: stebi vabzdžių tyrinėjimo aparatais vabzdžių išvaizdą, jų elgseną, mitybą ir gyvenamąsias vietas.	Pažįsta žmogaus kūną, fizines savybes, geba atpažinti vidinių savybių (emocijų, poreikių, sugebėjimų) išraiškas. Pažįsta savo kūną, geba atpažinti ir pavadinti pagrindines emocijas ir žino jų reiškimo, valdymo taisykles. Geba suprasti savo vidinių būsenų, veiksmų ir elgesio rezultatų santykį. Žino savo socialinius požymius: vardas, priklausomybė šeimai, giminei, bendraamžių grupei, tautos-šalies-valstybės bendrijai. Skiria žmonių (savo) vaidmenis, jų ryšį. Žino svarbiausias socialinio gyvenimo taisykles ir geba jų laikytis.
Grybai		
Susipažįsta su grybais, mokosi juos atpažinti.	Suranda ir pavadina grybus (2–3 rūšis). Atpažįsta musmirę – nevalgomą grybą. Mokosi grybavimo taisyklių. Atlieka tam tikrus bandymus ir išsiaiškina grybų dauginimosi būdus.	
Gamtos reiškiniai		
Mokosi skirti ir pavadinti dieną, naktį, svarbiausius gamtos reiškinius (pučia vėjas, lyja, sninga, debesuota, saulėta). Bando skirti ir susieti gamtos reiškinius: jei šviečia saulė, darosi šilčiau, jei lyja, ant žemės atsiranda balos.	Stebi sezoninių gamtos pakitimų eigą, sistemina ir gilina vaizdinius apie nuoseklius gamtos pakitimus rudenį, žiemą, pavasarį ir vasarą. Atskleidžia ryšį tarp oro būklės ir augalų augimo bei gyvūnų aktyvaus gyvenimo. Mokosi atpažinti ne tik natūraliai, bet ir sumodeliuotus gamtos reiškinius eksperimentų kambarėlyje, įgyja pradinių žinių apie šiuos reiškinius sąlygojančius procesus, geba juos pavadinti.	
DAIKTŲ PASAULIS		
Kiekis		
Manipuliuoja įvairių daiktų grupėmis, įgydami vidinį	Įgyja bendrą supratimą apie labai daug: milijonas,	

<p>supratimą apie kiekį, vartoja žodžius: vienas, daug, nė vieno, mažai, ieško tokių daiktų supančioje aplinkoje (kambaryje, kieme ir kitur). Įgyja elementarų supratimą apie daiktų grupių skirtumus: uždėdami vieną daiktą ant kito arba pridėdami vieną daiktą prie kito, vartoja žodžius tiek, kiek, po lygiai, tiek pat, daugiau, mažiau, supranta klausimo kiek prasmę. Bando manipuliuoti vienos grupės daiktais, suvokdami, kad nuo to elementų kiekis nekinta. Mokosi skaičiuoti daiktus, vartodami kiekinius skaitvardžius, skaičiuoja daiktus iki 4, paskutinį skaitvardį priskiria visai daiktų grupei.</p>	<p>milijardas, bilijonas. Suvokia, kad kiekis nepriklauso nuo daiktų didumo, tarpo tarp jų ir išdėstymo tvarkos. Kiekis taip pat nepriklauso ir nuo skaičiavimo krypties. Mokosi skaičiuoti daiktus iki 10, skaičiuoti ir atskaičiuoti nurodytą kiekį daiktų, suskaičiuoti ir atskaičiuoti pagal nurodytą pavyzdį. Mokosi įsiminti skaičių seką, supranta 0 sąvoką. Lygina gretimus skaičius, nustato jų tarpusavio ryšius bei santykius, remdamiesi konkrečių daiktų grupėmis. Aiškinasi kiekinę skaičiaus sandarą iš vienetų (7 – tai 1, 1, 1, 1, 1, 1 arba iš 2 ar kelių mažesnių skaičių: 7 – tai 5 plus 2). Bando atlikti monetų keitimo operacijas, parodydami kiekvieno skaičiaus sandarą iš vienetų ar kelių mažesnių skaičių. Susipažįsta su skaitmenimis nuo 1 iki 9. Išmoksta žymėti 0 ir 10.</p>	
Dydis		
<p>Atlieka labai kontrastingų ir vienodų daiktų pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį lyginimo veiksmus, uždėdami vieną daiktą ant kito arba pridėdami vieną daiktą prie kito. Vartoja veiksmų metu žodžius: ilgesnis-trumpesnis, platesnis-siauresnis, aukštesnis-žemesnis, didesnis-mažesnis, storesnis-plonesnis, vienodi, tokie pat.</p>	<p>Atlieka įvairiausių daiktų lyginimą iš akies, naudodamiesi sąlyginiu matu, naudodamiesi vienu ar keliais sąlyginiais matais, naudodamiesi sutartiniais matais. Mokosi suvokti tūrio pastovumą (tas pats skysčio kiekis įvairios formos, bet to paties talpumo induose nesikeičia), ploto pastovumą (įvairios formos paviršių padengia tuo pačiu kiekiu medžiagos), masės pastovumą (iš to paties kiekio plastiko nulipdo ilgą ir ploną, trumpą ir storą lazdelę).</p>	
Geometrinės figūros		
<p>Manipuliuoja su daiktais, atkreipdami dėmesį į jų formą: tuščiaviduriai, pilnaviduriai, kampuoti, nekampuoti, rieda, nerieda. Mokosi skirti bei pavadinti skritulį, kvadratą, trikampį. Šių formos daiktų ieško aplinkoje. Suvokia, kad geometrinės formos nesikeičia nuo spalvos ir dydžio.</p>	<p>Mokosi skirti bei pavadinti stačiakampį, kubą, rutulį. Aiškinasi, kas yra keturkampis, kokie jo požymiai. Įvairiaspalves pažįstamas figūras dėlioja didėjimo ir mažėjimo tvarka. Nustato, iš kokių geometrinių figūrų sudaryti skirtingi statiniai.</p>	
Spalvų pažinimas		
<p>Manipuliuoja, žaidžia su įvairių spalvų ir atspalvių daiktais, atkreipdami dėmesį į daikto spalvą. Bando</p>	<p>Mokosi skirti 7–10 to paties, bet skirtingo intensyvumo atspalvio objektus. Sudarinėja daiktų serijas,</p>	

<p>įsiminti pagrindines spalvas (balta, juoda, raudona, geltona, žalia, mėlyna) ir 2–3 atspalvius (oranžinė, violetinė, rožinė).</p>	<p>atsižvelgdami į atspalvio intensyvumą. Eksperimentuoja atlikdami įvairius bandymus su spalvomis: sumaišo pagrindines spalvas, pavadina naujai išgautas spalvas. Bando pasidaryti natūralias spalvas iš gamtoje sutinkamų augalų.</p>	
<p>Orientacija erdvėje</p>		
<p>Laisvai juda, veikia, intuityviai tyrinėdami supančią erdvę. Skiria dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, užpakalį, dešinę, kairę ranką, koją, nosis – priekyje, galva – viršuje. Nustato, rodo ir pavadina kryptis, orientuodamiesi į savo kūno dalių padėtį: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn, aukštyn, žemyn. Orientuojasi stalo, popieriaus lapo paviršiuje: piešia lapo viršuje, jo apačioje, dešinėje ir kt.</p>	<p>Skiria ir pasako žodžiais erdvinius daikto santykius su savimi: prieš mane, už manęs, mano kairėje, dešinėje, šalia manęs, po manimi. Mokosi nustatyti daiktų padėtį vienas kito atžvilgiu: šalia vienas kito, už, prieš, tarp, lygiagrečiai, viduje, išorėje, aplink ir kt. Orientuojasi stalo, popieriaus lapo paviršiuje, padeda daiktą viršutiniame dešiniajame stalo kampe, apatiniame kairiajame kampe ir pan.</p>	
<p>Orientacija laike</p>		
<p>Intuityviai suvokia paros laiko tėkmę pagal savo gyvenimo ritmą, mokosi pavadinti paros dalis: diena, naktis, rytas, vakaras. Bando suvokti parų keitimąsi ir vartoti sąvokas šiandien, vakar, rytoj. Mokosi metų laikų seką, vartoja metų laikų pavadinimus.</p>	<p>Intuityviai suvokia savaitės laiko tėkmę kaip kasdienybės ir švenčių ritmą. Žino savaitės trukmę, išvardina jos dienų seką, žino, kokia savaitės diena šiandien, kokia buvo vakar, kokia bus rytoj. Suvokia metų laikus, jų seką pagal savo gyvenimo ritmą bei kalendorinių švenčių ciklą. Mokosi pajusti atskirų laiko atkarpų trukmę: ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus ir pan.</p>	
<p>SOCIALINĖ TIKROVĖ</p>		
<p>Įgyja žinių apie namų apyvokos ir asmeninius daiktus, išskiria ir pavadina daiktų detales, domisi suaugusiųjų darbu. Susipažįsta su kai kuriais dirbančių žmonių veiksmais. Teisingai naudoja buitines daiktus, palaiko tvarką grupėje, atsargiai elgiasi su žaislais, knygomis. Pratinasi tvarkyti grupę: kur laikomi žaislai, knygos, indai, kiti daiktai. Mokosi saugoti daiktus. Susipažįsta su suaugusiųjų darbu. Bando suprasti suaugusiųjų darbo reikšmę, mokosi branginti, gerbti dirbančius žmones ir jų darbą. Laikosi mandagumo taisyklių. Pastebi, kokie mes panašūs ir skirtingi, mokosi</p>	<p>Įgyja tinkamo elgesio (suaugusiam kontroliuojant) darželyje, gatvėje ir kitur žinių. Yra mandagūs (savarankiškai sveikinasi su suaugusiais, vaikais, svečiais, nepertraukinėja kalbančiojo žmogaus, sako „prašau“, „atsiprašau“). Mokosi pajusti, kad liūdnas žmogus turi savo išgyvenimų pasaulį, įsivaizduoti save kito vietoje. Nuskriaustą užjaučia, stengiasi jam padėti. Įtvirtina žinias apie vaikų darželio darbuotojo darbą, susipažįsta su kitomis suaugusiųjų profesijomis, savo tėvų darbu. Žaisdami atspindi suaugusiųjų darbą. Įgyja supratimą apie savo mikrorajoną: gatves, namus,</p>	

pakantumo kitiems.	darželio vietą, įsidėmi savo namų adresą. Aiškinasi, kuo rūpinasi suaugusieji: vaikų sveikata, žmonių bendravimu, daržovių auginimu ir pan. Įgyja žinių apie šeimą, kaimynystę, bendruomenę, jos tradicijas, kultūrinis vertybes, žmonių gyvenimo būdą, šventes.	
Mano šeima, kiti žmonės		
Mokosi pasakyti: Kas aš? Koks mano vardas? Kaip aš atrodau? Kur ir su kuo gyvenu? Ką turiu? Ką ir su kuo mėgstu žaisti? Kaip jaučiuosi? Geba įvardinti savo draugus: su kuo patinka žaisti, veikti ką nors grupėje, kieme, namie. Bando apibūdinti geriausią draugą: Kaip jis atrodo? Ką jis mėgsta? Kuo domisi? Kodėl jis man patinka? Kaip galima susidraugauti? Kaip saugoti draugystę? Ieško sprendimų, ką daryti susipykus su draugu.	Įvardina, su kuo gyvena: mano namai, šeimos kasdienybė, laisvalaikis, šventės, mėgstami valgiai, bendri žaidimai ir darbai, dainos, šokiai, spektakliai, televizijos laidos. Šeimos kalba, šeimos narių profesijos, žymūs šeimos žmonės, senoliai nuotraukų albumuose. Mokosi atskirti senoviškus drabužius, daiktus, knygas nuo šiuolaikinių daiktų, technikos, įrangos. Aiškinasi, kas ir kaip padeda šeimoje, į ką galima kreiptis ištikus bėdai, kada galiu padėti pats. Bando pastebėti, kuo draugų šeimos skiriasi nuo mano šeimos, kuo panašios. Įgyja žinių apie kaimynus, jų kaimyniškus santykius, kaimynystės tradicijas. Apibūdina kitus žmones: Kur juos galima sutikti? Ką jie dirba? Ką kuria, stato, gamina? Kur keliauja? Kokiuose namuose gyvena? Kokiomis kalbomis kalba? Kokias šventes švenčia? Mokosi suvokti žmogaus gyvenimo liniją, kartų kaitą, įgyti žinių apie žmonių grupes (šeima, grupė, klasė, aktorių grupė, darbininkų brigada ir kt.), paslaugų tarnybas (medicininės pagalbos, drabužių valymo, automobilių remonto ir kt.), sužino, kas sieja šiuos žmones.	
15.4. FIZINIO UGDYMO SRITIS		
VAIKO VEIKSENOS		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
3–4 m.	5–6 m.	Geba jausti judėjimo tempą, nustatyti judėjimo kryptį ir naudojamą jėgą.
MOTORIKA		
Ėjimas ir bėgimas		
Mokosi eiti ir bėgti išlaikant atstumą, išsisklaidžius	Pratinasi eiti ir bėgti keičiant tempą, darant posūkius,	

rasti savo vietą. Eiti ir bėgti įvairiais būdais: ant pirštų, aukštai keliant kelius, plačiu žingsniu ir kt.	išsisklaidyti ir vėl susirikiuoti, pabėgti nuo gaudančiojo ir pavyti bėgantįjį. Reaguoti į garsinius, regimuosius signalus, po signalo keisti judėjimo tempą ir kryptį, gaudyti ir išsisukinėti nuo gaudančiojo.	Moka derinti rankų ir kojų judesius. Savarankiškai lavina fizines savybes: greitumą, vikrumą, išsvermę, jėgą, pusiausvyrą. Geba koordinuoti kūno ir jo dalių judesius: šliaužia, lenda, laipioja įvairiais būdais, šokinėja (nuo paaugstinimo į nurodytą vietą, šoka iš vietos į tolį ir kt.). Atlieka judesius ir fizinius veiksmus pagal instrukciją. Geba įveikti įvairias kliūtis. Koordinuoja akies ir rankos judesius, gali atlikti užduotis su daiktais (priemonėmis), veikia laikydamasis taisyklių (pagal instrukciją) – valdo kamuolį. Geba laikytis taisyklių. Turi savisaugos įpročių.
Pusiausvyra		
Eina tarp dviejų nubrėžtų linijų (20–25 cm). Eina lenta padėta ant grindų, po to nuožulnia (vienu galu pakelta 10–15 cm aukštyje) lenta. Peržengia per padėtas kliūtis (lazdas, trinkeles ir kt.). Eina briaunuota lenta, neaukštu gimnastikos suoleliu, peržengia virvę, kabančią 15–20 cm aukštyje. Ropoja suoliuku keturpėsčia (keliais ir delnais).	Peržengia per kliūtis (3–5 kartus iš eilės). Eina horizontaliu ir nuožulniu buomu pakaitiniu ir pristatomu žingsniu, pernešdami daiktus, su posūkiais. Einant peržengia per padėtas ant žemės kliūtis, ant lentos ir vėliau ant gimnastikos suolelio neaukštas kliūtis. Eina suoleliu ir prasilenkia su draugu. Šliaužia suoliuku, prisitraukdami rankomis.	
Laipiojimas		
Pralenda pro virvutę. Ropoja keturpėsčia (keliais ir delnais) pralendant pro kliūtį (virvutę, vartelius ir kt.). Mokosi lipti nuožulniomis kopėčiomis (piramidėmis), gimnastikos sienele aukštyje ir žemyn pristatomuoju žingsniu.	Pralenda pro kelias įvairaus aukščio kliūtis. Ropoja suoleliu, nuožulnia lenta. Laipioja gimnastikos sienele pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu. Užlipa gimnastikos sienele, pereina į kitą tarpą ir nulipa žemyn.	
Mėtymai		
Ridena kamuolį pirmyn, pro vartus. Meta kamuolį viena arba abiem rankomis vienas kitam. Meta mažus kamuoliukus į horizontalų taikinį savo akių aukštyje. Meta į tolį dešine ir kaire ranka smėlio maišelį, mažą kamuoliuką ir kt.	Meta kamuolį vienas kitam ir sugauna. Derina rankų judesius atlikdami manipuliacinius veiksmus (meta kamuolį į viršų, per tinklą, virvutę; meta sviedinį viena ir abiem rankomis vienas kitam judant ir kt.). Meta smėlio maišelį, kamuoliukus į horizontalų ir vertikalų taikinį dešine ir kaire ranka. Žaidžia įvairius žaidimus su kamuoliu.	
Šuoliai		
Šokinėja vietoje ant pirštų, atsisirdami abiem kojom. Peršoka per nedidelę kliūtį (virvutę, lazda). Šokinėja abiem kojom judėdami pirmyn. Pašoka aukštyje siekdami ranka daikto. Peršoka per dvi linijas (20–30 cm).	Šokinėja abiem kojom, viena ir nuo kojos ant kojos vietoje ir judėdami į priekį. Šoka į tolį iš vietos (pagal vaikų galimybes). Šokinėja pirmyn suspaudę daiktą tarp kelių. Šoka į aukštį įsibėgėjęs ir į tolį įsibėgėjęs (pagal vaikų galimybes). Šoka iš vietos į aukštį peršokdami neaukštą kliūtį (5–10 cm).	
Bendrieji pratimai		
Nejudant erdvėje atlieka judesius, lavinančius viso	Nejudant erdvėje, atlieka judesius, lavinančius viso	

kūno koordinaciją.	kūno koordinaciją.
SVEIKATOS STIPRINIMAS	
Grūdinimas	
<p>Atlieka bendruosius pratimus įvairioms raumenų grupėms: rankų, pečių juostos, krūtinės, nugaros, klubų, priekinės ir užpakalinės dalies šlaunų ir blauzdų, pėdų. Atlieka pratimus pėdutėms sėdėdami, stovėdami ir judėdami. Atlieka pratimus pėdutėms su įrankiais. Mokosi rengtis lengvai, kad drabužiai leistų laisvai judėti, bėgioti, atlikti įvairius judesius. Būna gryname ore visais metų laikais. Vaikščioja basomis vasarą. Vaikščioja basomis po šlapius akmenis bei smėlį sporto salėje.</p> <p>Braido negiliume lauko baseinelyje ir atviruose vandens telkiniuose vasarą. Atlieka rytinę mankštą. Mokosi elementarių kvėpavimo pratimų. Kvėpuoja lėtai ir giliai pro nosį, kvėpuodami atsipalaiduoja. Mokosi pilvinio (diafragminio) bei krūtininio kvėpavimo.</p>	<p>Atlieka bendruosius pratimus įvairioms raumenų grupėms: rankų, pečių juostos, krūtinės, nugaros, klubų, priekinės ir užpakalinės dalies šlaunų ir blauzdų, pėdų. Atlieka pratimus pėdutėms sėdėdami, stovėdami ir judėdami. Atlieka pratimus pėdutėms su įrankiais. Mokosi rengtis lengvai, kad drabužiai leistų laisvai judėti, bėgioti, atlikti įvairius judesius. Sportuoja lauke su sporto apranga, ne tik šiltu, bet ir šaltesniu oru. Grūdinasi oru įvairiais metų laikais. Saikingai grūdinasi saule vasarą. Bėgioja basomis vasarą ir kitais metų laikais sportuodami salėje. Atlieka rytinę mankštą ir kitą veiklą. Atlieka pratimus, stiprinančius iškvėpimą, gerinančius įkvėpimą. Derina kvėpavimą su judesiu.</p>
Jogos pradžiamokslis	
<p>„Aukštyn, žemyn ir ratu“ – atlieka kūno apšilimo pratimus: ištiesia nugarą, mokosi atpalaiduoti veido, kaklo, nugaros raumenis.</p> <p>„Labas rytas, saulyte“ – 1 lygmuo: mokosi koncentruoti dėmesį, pažinti kūną, pasitikėti savimi bei suvokti gamtą ir ryšį su ja, atlieka elementariausius jogos pratimus, mėgdžiodami gamtos garsus, gyvūnus, augmeniją (pasisveikinimas su saule, kalno, medžio, dramblio, beždžionėlės, zuikio, katės, šuns, meškino ir pan. vaizdavimas).</p>	<p>„Aukštyn, žemyn ir ratu“ – atlieka kūno apšilimo pratimus: ištiesia nugarą, mokosi atpalaiduoti veido, kaklo, nugaros raumenis, jaučia kaip gali judėti atskiros kūno dalys: kaklas, rankos, liemuo.</p> <p>„Medkirtys“ – 2 lygmuo: tobulina pusiausvyrą, lenkimosi pirmyn, atgal pozas, mokosi nesudėtingų asanų (padėčių), geba „persijungti“ nuo vienos „scenos“ – žvėrys ant kalvos – į istoriją apie medkirtį (įvairiais jogos pratimais atlieka atitinkamą siužetą).</p>
Savisauga	
<p>Sužino, kad galima apsinuodyti smalkėmis, dujomis. Mokosi, kaip elgtis su televizoriumi. Kartu su tėvais apžiūri žaidimams tinkančias vietas. Nežaidžia statybose, šalia geležinkelio, judrios gatvės. Dviračiu</p>	<p>Mokosi naudotis adatomis, virbalais, kabliukais ir kitais aštriais daiktais. Tobulina savisaugos įgūdžius. Atsargiai elgiasi su įkyriais nepažįstamaisias. Iš patirties žino, jog galima suteikti pirmąją pagalbą, kad</p>

važinėja tik takeliais ar kiemo aikštelėje, parke. Atsargiai elgiasi su nepažįstamaisiais, neatidaro jiems buto durų. Niekur neina su nepažįstamu žmogumi, nesėda į jo automobilį. Sužino apie pirmosios pagalbos vaistinėlę. Žino, kad negalima imti ir ragauti jokių vaistų. Naudojasi nosinaite ar vienkartinėmis servetėlėmis. Pratinasi kvėpuoti per nosį. Pratinasi savarankiškai pasinaudoti tualetu, tualetiniu popieriumi, nuleisti vandenį, susitvarkyti rūbelius, nusiplauti rankas.	ištikus nelaimei padės artimieji ir medikai. Žino, kaip elgtis nusideginus, įgėlus vabzdžiui. Supranta, kad reikia stengtis neužkrėsti kitų, moka elgtis sloguodamas, kosėdamas (išsivalo nosį, prisidengia burną). Pratinasi naudotis viešuoju tualetu. Sužino blogų įpročių (rūkymo, alkoholio vartojimo ir kt.) žalą sveikatai.	
MOTORINĖ IMITACIJA (vizualizacija) IR SAVIRAIŠKA		
Vaizduoja pojūčius kūno judesiais	Judėsiu vaizduoja veiksmus, įvairų patyrimą	
Šilumą, gėlių kvapą, citrinos skonį.	Maudymąsi šaltą dieną, rogučių tempimą į kalną, važiavimą triratuku apžiūrėti miško, meilę mamytei, įvairias nuotaikas, pasikalbėjimą su draugu be žodžių.	
Atranda kūno „ritminius instrumentus“	Panaudoja judesius šokyje, plastinėje improvizacijoje	
Trepsi kojomis, plekšnoja per šlaunis, į kaktą, į galvą, ploja delnais, linksi galvą.	Mirksi, niūniuoja, gaudžia, spragsi pirštais, spragsi liežuvio, švilpia.	
Laisvai improvizuoja žaidimo, ką tik perskaityto kūrinėlio ir kt. nuotaiką	Pavaizduoja veikėjų charakterius	
Mimika, gestu, viso kūno plastika išreiškia, pavaizduoja žaidimus, erzimus ir kitus veiksmus.	Raganos, milžino, fėjos ir kt.	
15.5. KALBOS UGDYMO SRITIS		
VAIKO VEIKSENOS		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
3–4 m.	5–6 m.	
ŠNEKAMOJI KALBA		
Žodynas		
Klausosi, išgirsta ir supranta šalia esančių asmenų įvardintus, kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Pavadina paprastais žodžiais ir jų dariniais tarmiškai ar bendrine kalba	Klauso, išgirsta ir intuityviai supranta šalia esančių asmenų įvardintus retkarčiais matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, augalus, senąsias lietuvių religines šventes, apeigas, gyvenimo reiškinius.	Sugeba gramatiškai taisyklingai suformuluoti žodžius, sakinius. Ilgina sakinius gausiau vartodami pažyminius, aplinkybes, vienaarūšes sakinio dalis.

<p>kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Klausosi, išgirsta, supranta ir atlieka kitų asmenų įvardintus, kasdien vykstančius veiksmus. Įvardina aplinkoje matomus veiksmus ir paties vaiko nuolat atliekamus veiksmus. Klausosi, išgirsta ir supranta kitų asmenų – suaugusiųjų ar vaikų – įvardintas daiktų ar reiškinių savybes. Įvardina nuolat tyrinėjamas ir paties suvokiamas savybes.</p>	<p>Pavadina retkarčiais matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, augalus, senąsias lietuvių religines šventes, apeigas, gyvenimo reiškinius. Išgirsta, intuityviai supranta bei atlieka kitų asmenų įvardintus retkarčiais atliekamus veiksmus. Įvardina retkarčiais vaiko matomus ir atliekamus veiksmus. Išgirsta ir supranta kitų asmenų įvardintas rečiau tyrinėjamas daiktų ar reiškinių savybes. Įvardina nuolat ir retkarčiais tyrinėjamas ir paties suvokiamas savybes.</p>	<p>Bendrauja dialogais, pradeda vartoti monologinę kalbą. Geba išklaudyti ir suprasti tekstą, atsakyti į pateiktus klausimus. Nuosekliai pasakoja pagal siužetinį piešinį.</p>
Sakinys		
<p>Klausosi, supranta ir atlieka nurodytus veiksmus, reaguoja į kito asmens pasakytą frazę ar sakinį. Kalbasi su pačiu savimi (beprasmiškai ir prasmingi monologai). Veikdamas, žaisdamas, dirbdamas komentuoja, ką daro.</p>	<p>Nuolat plėtoja sudėtingesnių ir rečiau girdimų sakinių bei žodžių junginių prasmės suvokimą. Pagalvoja prieš ką nors veikdamas: pasvarsto (garsiai, tyliai), ką mano daryti, kokių nuoseklumu, kokias pasirinkęs priemones (veiklos planavimas mintyse).</p>	
Tekstas		
<p>Perima, plečia, gilina tekstų reikšmių, prasmės suvokimą. Klausydamas atkreipia dėmesį į kalbos garsines savybes, bando pajauti tų savybių reikšmę prasmės perdavimui ir kalbos grožiui. Atsako vienu žodžiu ar žodžių junginiu į pateiktus iš teksto klausimus. Pasakoja apie šiuo metu suvokiamus žaislus, žaidimus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius ir augalus, apie savo šios dienos išgyvenimus. Pokalbiuose, pasakojimuose vartoja iš tautosakos, grožinės literatūros perimtus kalbos bei kalbinės raiškos būdus.</p>	<p>Išklaudyti tekstą, atsako į pateiktus klausimus. Pratinasi kalbėti, ką nors pranešti, papasakoti visai grupei. Kalba apie tai, ką jis norėtų patirti, pamatyti, išgirsti, paliesti, paragauti, veikti. Kalba apie laikraščių, knygų, žurnalų iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, afišas, simbolius gatvėse, parduotuvėse. Pasakoja apie žaidimus: aiškina konflikto esmę, nusako žaidimo taisykles, išsako patarimus draugams. Pasakoja dienos naujienas. Pasakoja pagal paveikslėlių seriją.</p>	
RAŠOMOJI KALBA		UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)
Objektų, reiškinių atpažinimas, įvardijimas		
3–4 m.	5–6 m.	
<p>Įvardina kasdien ir dažnai matomų daiktų, žmonių, gamtos reiškinių, gyvūnų ir augalų atvaizdus. Pastebi ir išvardina matomų daiktų, žmonių, gyvulių, augalų bei</p>	<p>Įvardina ne tik kasdien, bet ir retkarčiais matomų daiktų, žmonių, gamtos reiškinių, augalų ir gyvūnų atvaizdus. Pastebi ir įvardina smulkias, sunkiau pastebimas daiktų,</p>	<p>Atpažįsta ir įvardina žodžiu įvairių objektų, veiksmų, situacijų atvaizdus (paveiksluose). Apibūdina kalba įvairius</p>

<p>gamtos reiškinių atvaizdų lengvai suvokiamas detales (kūno dalis, daikto dalis, gamtos reiškinių požymius ir pan.). Įvardina savo paties dažnai atliekamus veiksmus (žaidžiant, piešiant ir pan.) ir atpažįsta juos įvairiuose atvaizduose. Mokosi atpažinti ir įvardinti žmonių santykius įvairiuose atvaizduose. Įsimena suaugusiųjų ir vaikų vardus ir atpažįsta tuos žmones įvairiuose atvaizduose (nuotraukose).</p>	<p>žmonių, augalų ir gyvūnų, gamtos reiškinių atvaizdų detales. Atpažįsta ir pavadina ne tik kasdien, bet ir retkarčiais atliekamus ir matomus veiksmus, atpažįsta juos įvairiuose atvaizduose (paveiksluose). Pasako santykius ne tik tarp žmonių, bet ir tarp gyvosios gamtos. Mokosi atpažinti ir įvardinti įvairių būsenų atvaizdus, surasti objekto atvaizdą pagal jo išorinių bruožų nusakymą. Domisi senosiomis lietuvių šventėmis, apeigomis, simbolika, atpažįsta ir įvardina jas atvaizduose. Įsimena žmonių vardus ir pavardes, atpažįsta juos įvairiuose atvaizduose (nuotraukose).</p>	<p>objektus, veiksmus, situacijas pagal įvairius išorinius bruožus, būsenas, santykius. Pasikalbėjimais, pasakojimais, svarstymais skatina gyvą minčių reiškimą, individualią šneką. Atpažįsta objektų, veiksmų, atvaizdų simbolius: objekto vaizdą, grafinį ženklą. Atpažįsta, domisi rašytine kalba (žodžiais, užrašais, tekstais, knygomis). Koordinuoja rankų ir akių judesius. Vaizduoja objektų, veiksmų, situacijų atvaizdus, bando žymėti simboliais ir papildyti juos žodžiu.</p>
<p>Trumpų pasakojimų kūrimas</p>		
<p>Stebėdamas konkretaus objekto, veiksmo ar situacijos atvaizdą, bando papasakoti, ką matė, girdėjo, lietė, uodė, ragavo, veikė. Pasako apie savo išgyvenimus namuose, grupėje, kelionėje. Apibūdina, papasakoja apie netolimoje praeityje suvoktus žaislus, aplinkos daiktus, gamtos reiškinius, gyvūnus ir augalus. Papasakoja apie savo ir kitų žmonių veiklą, išgyvenimus. Mokosi sukurti trumpus pasakojimus pagal paveikslą, atpasakoti matytą filmą, vaidinimą. Bando sekti girdėtas ir savo sukurtas pasakas.</p>	<p>Stebėdamas įvairius objektus, veiksmų atvaizdus, papasakoja, ką norėtų patirti, pamatyti, išgirsti, paliesti, paragauti. Apibūdina, atpasakoja laikraščių, žurnalų iliustracijas, foto albumų nuotraukas, afišas. Mokosi žodžiu apibūdinti tikrovės vaizdo epizodus, „skaityti“ juose užfiksuotą informaciją. Pasako kitiems žaidimo taisykles. Mokosi pavaizduoti, imituoti ir žodžiu papasakoti dienos naujienas. Bando pasakoti pagal paveikslų seriją.</p>	
<p>Susipažinimas su rašto elementais ir jų naudojimas</p>		
<p>Domisi knygomis, knygų iliustracijomis, bando jas „skaityti“. Sugalvoja paveikslams, knygelėms pavadinimus. Mokosi atpažinti elementarius simbolius grupėje (tualetas, rūbinė, miegamasis), asmeninius daiktus, baldus. Atpažįsta nesudėtingas lenteles, schemas, patalpų, aikštelių, gatvių planus. Domisi jų aiškinimu. Bando piešti ant savo darbėlių pirmąją vardo raidę, savo tėvų, draugų vardų pirmąsias raides, kopijuoti spausdintinėmis raidėmis visą savo vardą. Bando užrašyti spausdintinėmis raidėmis trumpus žodžius. Dėlioja paveikslėlius su užrašytomis raidėmis. Suranda ir prideda prie daiktų korteles su jų</p>	<p>Atpažįsta simbolius gatvėse, parduotuvėse, stotyse. Pratinasi suvokti ir įvardinti kai kurių simbolių prasmes (kelio ženklus). Mokosi skirti raides nuo kitų simbolių ženklų. Atpažįsta spausdintinėmis raidėmis parašytą savo vardą ant piešinių, kortelių ir pan. Domisi savo gyvenamųjų patalpų planu, gatvių planu, schema, žemėlapiu. Užrašo savo vardą spausdintinėmis raidėmis. Atpažįsta savo vardą knygoje. Ieško tekste žodžių, kuriuose yra vardo pirmoji raidė. Pastebi užrašus, raides, jas apžiūrinėja, lygina, komentuoja. Bando padiktuoti pasakojimus apie savo piešinį, matomą paveikslą, būsimą kelionę ir pan., skaityti</p>	

<p>pavadinimais. Suaugusiajam padedant užrašo savo pasakojimus ir kuria knygeles. Skaito draugams savo sukurtas knygeles.</p>	<p>draugams savo sukurtas knygeles. Dėlioja paveikslėlius su užrašytomis raidėmis, žodžiais.</p>	
<p>Pasirengimas rašymui</p>		
<p>Gerai koordinuoja rankų ir kojų judesius, pavaizduoja judesiais žinomus veiksmus (katės sėlinimą, kiškio sprukimą ir kt.). Mokosi kopijuoti įvairias linijas, figūras, nesudėtingus ornamentus, apibrėžti geometrinių figūrų, raidžių, objektų trafaretus ir naudoti juos kūrybinėje (vaizduojamojoje) veikloje. Bando kopijuoti grafinius simbolius (raides, skaitmenis, rodykles), žiūrėdamas į užrašytą pavyzdį.</p>	<p>Gerai koordinuoja akių ir rankų judesius, akimis seka judančius daiktus. Išvelgia daiktus linijų raizgalynėje. Tiksliai kopijuoja linijas, figūras, ornamentus. Mokosi spalvinti kontūrinius piešinius, neperbrėžiant linijų, kopijuoti raides, žiūrint į užrašus. Piešia smulkius raštus, ornamentus, primenančius rašytinių raidžių elementus. Mokosi skirti formas, spalvas, dydžius ir naudoja juos objektų atvaizdams kurti. Išdėsto vaizduojamus objektus popieriaus lape.</p>	
<p>KALBOS PAŽINIMAS</p>		
<p>3–4m.</p>	<p>5–6m.</p>	<p>UGDOMOS KOMPETENCIJOS (gebėjimai)</p>
<p>Mokosi skirti aplinkos garsus, pažįstamų žmonių balsus, nustatyto garso sklidimo kryptį, reaguoti į išartus garsažodžius sutartu ženklu, išskirti vieną garsą iš eilės kitų garsų. Vartoja žodžius, kurie reiškia objektų, reiškinių pavadinimus, veiksmus, išorinius požymius. Vartoja daiktavardį, mokosi sudarinėti mažybines, malonines jo formas, vienaskaitą ir daugiskaitą. Bando vartoti prieveiksnius kartu su veiksmažodžiu (garsiai dainuoja, lėtai eina), būdvardžių laipsnius, vidinę ypatybę nusakančius būdvardžius (linksmas, piktas). Vartoja jaustukus, išiktukus, dalelytes. Vartoja antonimus (didelis-mažas, storas-plonas ir kt.). Mokosi taisyklingai vartoti prielinksnius (ant, po, iš, už, su, be, į), kreipinius ir liepiamąją nuosaką, būseną nusakančius veiksmažodžius (svajoja, liūdi, džiaugiasi).</p>	<p>Tobulina atskirų garsus skyrimą garsų eilėje, nustato garso vietą žodyje, analizuoja žodį garsais. Pratinasi vartoti žodžius, kurie nusako objektų ir reiškinių pavadinimus, gyvų ir negyvų objektų atliekamus veiksmus (sraigė šliaužia, kranas kelia, uodas zyzia, laivas plaukia), vidines savybes (medinis, molinis, šiltas, švelnus). Sudarinėja mažybines daiktavardžio formas ir kitus priesaginius daiktavardžius (gėlynas, beržynas, cukrinė, duoninė, krepšininkas). Įsimena tik vienaskaitą ir daugiskaitą turinčių daiktavardžių pavadinimus. Mokosi įvardžiuotinų būdvardžių. Daikto savybes bando nusakyti dalyviais. Parenka žodžiams sinonimus ir antonimus. Stengiasi taisyklingai vartoti prielinksnius (ant, po, iš, už, su, be, į, pas, prieš, virš, dėl, per, pro ir kt.). Mokosi vartoti frazeologizmus (ausis pastatė, akis išpūtė, pagavo zuikį, pakirto liga ir t. t.), aplinkybę nusakančius pusdalyvius ir padalyvius. Intuityviai jaučia žodžių darybos, žodžių junginių ir sakinių sudarymo būdus.</p>	<p>Klauso ir atpažįsta kalbos ir aplinkos garsus, moka analizuoti žodžius garsais. Taisyklingai taria visus gimtosios kalbos garsus. Vartoja gimtosios kalbos gramatinės kategorijas, girdėdami gramatiškai taisyklingą suaugusiųjų kalbą. Moka žodžių darybos, žodžių junginių ir sakinių sudarymo būdų. Pokalbio, pasakojimo, deklamavimo metu geba kalbėti raiškiai, jaučia loginius kirčius, naudoja mimiką, gestus.</p>

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

16. Vaiko pasiekimų vertinimo metodai: vaiko stebėjimas laisvai pasirenkamoje ar organizuotoje veikloje (elgesio faktų įvairiose situacijose aprašymas ir kt.), pokalbis su vaiku, vaiko veiklos ir kūrybos darbų analizė.

17. Vaiko pasiekimų vertinimo laikas (dažnumas): vaikui pradėjus lankyti įstaigą (vaiko pažinimas, jo pasiekimų lygio pirminis nustatymas), pusmečio pabaigoje (esant būtinybei ir dažniau).

18. Pasiekimų fiksavimo ir pateikimo formos: vaiko stebėjimo kortelė (atvykus vaikui), vaiko kalbos vertinimo kortelė (atvykus vaikui ir mokslo metų pradžioje), asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo anketa (atvykus vaikui), ugdymosi įvertinimo ir numatomo tolesnio darbo kortelė (pusmečio pabaigoje), specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo protokolai, individualios ugdymo (si) programos, vaiko darbų aplankas, pedagogų surinktos informacijos aplankas.

VI. NAUDOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Adaškevičienė A. Judėjimo džiaugsmas. Lietuvos ikimokyklinukų fizinio aktyvumo optimizavimo programa. Vilnius, 1996.
2. Ambrukaitienė A. J., Ivoškuvienė R. Vaikų autizmas. Šiauliai, 1997.
3. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Monkevičienė O. (sud.). Vilnius, 2001.
4. Aukime sveiki ir stiprūs. Vaikų sveikatos ir fzinio ugdymo programa. Klaipėda, 2000.
5. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius, 2003.
6. Gaižutis A. Estetinio ir meninio ugdymo programa. Vilnius, 1989.
7. Gevorgianienė V., Pipko J. Portage ankstyvojo ugdymo programa (vertimas į lietuvių kalbą ir pritaikymas). Vilnius, 1995.
8. Grigaitė B. Protinio vaikų brandinimo programa. Kaunas, 1996.
9. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. Vilnius, 1991.
10. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627.
11. Ivoškuvienė R., Kaffemanienė I., Baranauskienė V., Burneikienė I., Makarovienė M., Varkalevičienė A. Sutrikusios raidos vaikų ikimokyklinio ugdymo gairės. I, II dalis. Šiauliai, 2003.
12. Ivoškuvienė R., Mamonienė Z., Pečiulienė O., Stoškuvienė K. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišsivysčiusios kalbos ugdymas. Šiauliai, 1996.
13. Ivoškuvienė R., Mamonienė Z., Pečiulienė O., Suveizdienė V. Ikimokyklinio amžiaus vaikų žymiai ir vidutiniškai neišsivysčiusios kalbos ugdymas. Šiauliai, 1997.
14. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
15. Lietuvos higienos norma HN75:2008 „Ikimokyklinio ugdymo mokykla: Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. V-366.

16. Monkevičienė O., Palačionienė L. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. Vilnius, 2003.
17. Monkevičienė O. Naujojo ugdymo turinio bei kūrybinio jo įgyvendinimo būdų psichologinės- pedagoginės ištakos. Vėrinėlis. Knyga auklėtojai. I dalis. 1995.
18. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. Vilnius, 2003.
19. Staerfeldt E., Mathiasen Ch. R. Pedagogika ir demokratija. Aidai, 1999.
20. Vaikų darželio programa „Vėrinėlis“. Vilnius, 1993.